

Owganlaryň garaňky dünýäsi

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 25 январа, 2025

Owganlaryň garaňky dünýäsi OWGANLARYŇ GARAŇKY DÜNÝÄSI

Rimliler tarapyndan warwar häsiýetlendirilen german taýpasy westgotlaryň miladydan soň 410-njy ýylda Rime kürsöp girip, şäheri talandan we oda berenden soňra Rim imperiýasy ýykylypdyr. Taryhçylar muny şeýle suratlandyrypdyr:

«...Şeýdibem, medeniýeti ýagtylandyran yşyklar söndi we Günbatar dünýäsi tümlüge bürendi. Bu şeýle bir tümlükdi welin, ylym-bilim, sungat, edebiýat ýaly siwilizlenen dünýä degişli zatlardan nam-nyşan ýokdy.»

2021-nji ýylyň 15-nji awgustynda torba sakgally, gorkunç ýüzli talibanlar Kabula girende-de şuňa meňzeş ýagdaý gaýtalandy.

Bir aýa ýetmänkä Owganystanyň iň sowatly gatlagyndan 200 müň adam ýurtdan çykdy, yzyndan ýene ýüz müňlerçe adam dogduk depesini terk etdi.

Gidenleriň köpüsi güni-haly gowy, ýokary bilimli, hünärli adamlardy, ýagny, lukmanlar, inženerler, işewürler, žurnalistler, ýazyjy-şahyrlar, sungat işgärleri, ýokary wezipeli döwlet işgärleri, harby we hukuk goraýjy edaralaryň gullukçylary we ş.m.

Şeýlelikde her tarapy yşyklar bilen ýagtylandyrylan şäher birdenkä elektrik togy kesilen ýaly tümlügiň içinde galdy.

Elbetde, Owganystan ýa-da Kabul gadymy Rim ýaly hiç haçanam beýik medeniýetiň ojagy bolmandy, emma soňky ýigrimi ýylda Günbataryň tagallasy bilen ýurtda abysyz köp işler edilipdi. Ýurt siwilizlenen dünýä bilen bitewileşmek we onuň parçasý bolmak ugrunda ep-esli menzilleri aşypdy.

100-e golaý teleýaýlym, 500-e golaý radioýaýlym bekedí, müňe golaý gündelik we hepdelik gazet-žurnallar bardy.

Köp sanly kemçiliklerine garamazdan, iň çet obalarda-da adamlaryň gatnaşýan we talaşgärleriň gyzgalaňly ýaryşýan saýlawlary bolýardy, parlamentde her gatлага wekilçilik edýän deputatlar bardy.

Teleýaýlymlarda islendik adaty we medeni ýurtda bolşy ýaly konsertler, spektakllar, telegepleşikler, aýdym-saz bäsleşikleri efire berilýärdi. Türk seriallarynyň ölemen janköýeri bolan owganlar agşamlaryna wagtyny şoňa görä bölýärdiler.

Indi bularyň barsy ýatlama bolup galdy. Öňki köpöwüşginli we janly keşbini ýitiren Owganystan indi duz-tagamsyz, kirjimek we içgysgynç ýer.

Telekeçisinden mekdep okuwçysyna, sungat işgärinden işçisine, daýhanyndan çörek bişirijisine, okumyşyndan jahylyna çenli kimiň bilen gürleşsem gürleşeyin, barsy göwnüçökgünlik batgasyna batypdyr.

Owganlar özlerini ahyrky pellesi görünmeýän garaňky ýerasty geçelgä giren ýaly duýýarlar.

Käbirleri muny paýtagt Kabuly ýurduň demirgazygyna birikdirýän Salang geçelgesine meňzedýär.

Geçelgäniň içindäki asfalt ýol könelşip, oýuk-oýuk bolup ýatandygy üçin tozandan hem-de arabalaryň çaňyndan ýaňa demigip öläýerinmikä öýdersiňiz.

Hemme zatda bolşy ýaly geçelgäniň howalandyrma ulgamy-da işlänok.

Owgan dostlarymyň biri «Geçelgäniň içindäki tozan-çaňda demigip ölmek, bir gün-ä geçelgeden çykarys-la» diýýär. Elbetde, ol ýurdunyň ýagdaýyny göz önüne tutýar.

Taliban hökümetiniň ömrüniň uzak bolmajagyny hemmelerem bilýär, ýöne bärde iň esasy mesele režim ýykylyp ýurt täzeden aýaga galýança häzirki açlygyň, gahatlygyň, işsizligiň hötdesinden gelip bilmekde.

Öňki režimde ýokary wezipede işlän başga bir owganly dostum häzir Türkiýede iki jahan owarrasy bolup, näme etmelidiginiň pikirini edýär.

Wagtlaýyn ýaşamaga rugsatnamasy bolan dostum rugsatnamasynyň möhletini uzaltmandygyny, şonuň üçinem iki ýoldan birini saýlamaly boljakdygyny aýdýar:

Birinji ýoly – deňizde gark bolup öljegiňi bilseňem bikanun

ýollar bilen Ýewropa aşmak. Munuň üçin gaçgaklary aşyrýançylara münlerçe dollar bermeli, ol pulam onda ýok. Ikinji ýoly – näme bolsa şo bolsun edip, Owganystana gaýdyp barmak.

«Gaýdyp barsam öňki režimiň adamy bolandygym üçin meni ilki suwasalma ýenjerler, soňra eger ölmän diri galsam, erkinlige çykmak üçin Talibana ep-esli möçberde para bermeli bolaryn, onça pulam tapmajagymy bilýärim».

Öňki režimde prezident köşgünde işlän üç çagaly bir türkmen zenany bir ýyldan gowrak wagt bäri Eýranda türk wizasyny aljak bolup jan edýär.

Tanyş-bilişleri jem bolup, oňa Türkiýede bolar ýaly ýer taýýarladyk, noterden çakylyk we gününü dolamagy üçin bankdaky hasabyna birnäçe mün dollar geçirdik.

Hemme zat taýýar bolansoň Tährandaky türk ilçihanasyna barmaly günü gözýaşlaryna gark bolup yzyna dolandy.

Ähli resminamalaryny taýýarlandygymyza garamazdan, türk ilçihanasy oňa wiza bermekden ýüz öwürdi.

Ol «Öýe gelenimde çagalarym «eje, indi Türkiýä gidip bilemzokmy?» diýip aglaşdylar. Ýüregim gyým-gyým boldy» diýip, yzyndanam agyly ses bilen maňa igendi:

«Birnäçe ýyllap maňa «Türkiýe – ähli türkleriň ene ýurdy, daşyndaky agyr ýagdaýa düşen hiç bir türk garawsyz goýmaz» diýýärdiň, hany nirede?»

Onuň bu dogry igenjine näme jogap berjegimi bilmedim.

Stambulda gaçgak ýagdaýda ýaşaýan owgan maşgalalaryň biri «Daşary çykмага gorkýarys, resminamalarymyz ýokdugy üçin polisiýa tarapyndan saklanyp, ýurtdan çykarylmalýan gorkýarys. Çykyp işlemesegem, ajymyzdan ölmeli» diýýär.

Şol sanda, sosial mediýa ulanýan käbir ýaş owganlylar YouTube-de «Erkek adamam ýurdundan gaçarmy, bar, ýurduňa gitsene!» diýip, her dürli kemsitmelere uçraýarlar.

Şeýdibem, ýurtlaryndaky dowzahdan gaçan owganlar gözleýän asudalygyny we howpsuzlygyny ýurduň daşynda-da tapanoklar.

Owganlaryň alnyndan dirän ýeke-täk ýer – Günbatar. Gelen her bir bosgun ol ýerde düşelge merkezlerine ýerleşdirilýär, ýatmaga ýer, üç wagtyna nahar we hepdelik sowalga puly berilýär.

Resminamalary taýyn bolup, kabul edilen bosgunlara hemişelik ýatakhana we hak-heşdek berilýär.

Jemgyýete uýgunlaşmagy üçin ilki dil öwreniş kurslaryna,

zyyndanam hünär öwreniş kurslaryna ýollanýar.

Belli bir wagta çenli Türkiýede gaçgak ýagdaýda ýaşandan soň biri Pariže, beýlekisi Bonna ýerleşen owganystanly iki türkmen dogan hem indi durmuşlaryndan müňde birrazy.

Günbatardaky owganlylaryň içinde iň nesibesi çüwenler bolsa, öňki režim döwründe günbatarly guramalarda işläň owganlar.

Olaryň köpüsi Talibanyň häkimiýete gelmeginden soň ýurtdan çykarylly we dürli Günbatar ýurtlaryna ýerleşdirildi.

Emma olaryňam oý-pikiri yzda galdyryp gaýdan dogan-garyndaşlarynda, dost-ýarlarynda. Ýüzlerinde ýürekdäki ýaralary bildirip duran aý gülümsiremeler bar.

Hem Türkiýede, hem Günbatarda bir ýere jemlenen sowatly owganlaryň biri-birlere iň köp berýän sowaly şu: sungat, aýdym-saz, şahsy azatlyklar, asudalyga we howpsuzlyga gurşalan birmahalky ajap günlerimize gaýtadan dolanyp bararmykak?

Jogap: Elbetde! Gys hernaçe aňzakly bolsa-da, yzy hökman bahardyr.

Esedulla OGUZ,

Türkiýeli türkmen žurnalisti.

29.11.2022 ý. Publisistika